

Nový altán s informační tabulí u vyčištěného areálu bývalé stáčírny. Foto Jaromír Bartoš.

Z historie Novoveské kyselky

Jaromír Bartoš, Městské muzeum Mariánské Lázně

Tradičně v den státního svátku 28. října pořádá již několik let Svazek obcí Slavkovský les a MAS Náš region otevření některého z obnovených nebo upravených pramenů v regionu. Tento rok proběhlo otevření altánu u Novoveské kyselky, která vyvěrá ve studni s kamennou obrubou na samém kraji bývalého rybníka u Nové Vsi. V mnohých materiálech je tato kyselka zaměňována s blízkou Grünskou kyselkou, se kterou má sice úzkou souvislost, ale zcela jiný vývoj. Připomeňme si tedy dlouhou historii jejího využívání.

V blízkosti studny stála již v 19. století dřevěná hájenka, ve které bydlela rodina Trötscher. August Trötscher byl panský hajný a asi 20 kroků od jeho domu byla v zemi zapuštěná dřevěná kád' s perlící minerálkou. Minerálka byla z kádě čerpána pumpou a sloužila rodině nejen k uhašení žízne, ale vzhledem k nedostatku jiné vhodnější vody ji často používali i k vaření. Vodu nevyužívala

jen rodina hajného, ale také mnoho obyvatel z blízké Nové Vsi a to zvláště během horkých letních měsíců. Kdokoliv si mohl bezplatně odnést tuto chutnou vodu domů. Na mapě III. vojenského mapování, které v tomto území probíhalo v roce 1878, ji najdeme pojmenovanou jako Bečovskou kyselku (Petschauer Sauerbrunn).

Pravděpodobně pod vlivem úspěšně se rozvíjejících okolních lázní nechal vévoda Friedrich Beaufort-Spontini provést v roce 1893 první předběžnou analýzu minerální vody, která vodu doporučila jako výbornou stolní vodu bohatou na minerály. Na základě tohoto doporučení se ve stejném roce začalo s odbornou úpravou vlastního jímání. Na místě, kde stávala dříve pumpa, nechal vyhloubit 18 metrů hlubokou čtvercovou šachtu o straně dlouhé 6 m. Tato hloubka byla nutná, aby se odstranil přítok povrchové vody a dosáhl se skalnatého podloží. Zvětralé části horniny byly vyčištěny až na pevnou skálu.

Umístění jednotlivých jímacích objektů v prostoru kolem Novoveské kyselky. Zdroj www.geofond.cz

Dno šachty bylo opatřeno jímacím cylindrem o průměru dva metry z otesaných žulových bloků, z kterých byla vystavena i celá studna. Asi jeden metr nad povrchem byla studna zakryta několik cm tlustým sklem a přeliv vyveden do vedlejšího sklípku o rozměru 2×2 m. K přelivu v hloubce 1,8 m vede dodnes několik schodů, a dříve zde bylo i místo pro zátkovačku lahví. Zde dělníci kyselku plnili do lahví a poté ji odnášeli do blízkého skladu. Díky vysokému obsahu oxidu uhličitého se často nemohlo stáčet do té doby, dokud se nezačal do plnirny pumpovat čerstvý vzduch. Vzhledem ke stále vysoké koncentraci oxidu uhličitého je i dnes vlastní vývěr nepřístupný, neboť odvětrávání by si vyžádalo nákladné technické řešení.

Nad studnou stával velký pavilon a vedle něho byly postaveny budovy, jejichž horní patro sloužilo pro ubytování správce a sklepní prostory pro uložení naplněných lahví. Vedle této správní budovy se nacházel sklad, který byl zakončen kanceláří a v zadní části se nacházely stáje pro koně. Vedle hájenky byla zřízena umývárna, ve které se strojově čistily láhve. Kvůli dopravě byla ke kyselce vybudována řádná příjezdová cesta, po které se jezdilo

s povozem na nádraží do Bečova nad Teplou, kde byly další sklady. Aby se po cestě láhve nerozbily, byly baleny do beden, ve kterých se jako vycpávka používalo staré ztuhlé seno z okolních vlhkých luk. Po dokončení jímání provedl v roce 1895 podrobnější analýzu Dr. Vilém Gintl z Prahy a jeho analýza udává obsah hořčiku ve výši 255 mg/l.

Očekávaný úspěch s rozesíláním minerálky pod názvem „Neudorfer Sauerbrunn“ se dostavil velice brzo a v roce 1901 se prodalo okolo půl miliónu lahví. Beaufortové později pronajali celý provoz na 99 let Davidu Moserovi z Karlových Varů, bratři slavného zakladatele sklářské výroby v Karlových Varech Ludwiga Mosera. V roce 1914 se v rakouském lázeňském almanachu uvádí roční prodej přes jeden milión lahví a jako nájemce společnost Moser&Co. synů Evžena a Otty. Za jejich působení se začala stáčet voda do tradičních lahví o objemu 0,33 litru a provozovali stáčírnu úspěšně až do roku 1938, kdy museli vzhledem ke svému židovskému původu uprchnout před nacismem. Stáčení kyselky nadále rostlo a kyselka byla rozesílána do zahraniční a to i do vzdáleného Japonska.

Areál stáčírny Novoveské kyselky na pohlednici z přelomu 19. a 20. století.

V dobách největšího provozu pracovalo ve výrobě okolo 30 dělníků především z blízké Nové Vsi a v literatuře můžeme najít údaj o těžko uvěřitelných 17 miliónech expedovaných lahví.

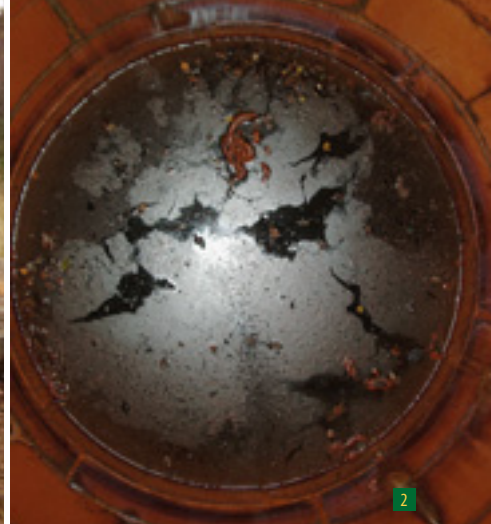
Za druhé světové války byla kyselka stáčena společností Sudetenquelle GmbH se sídlem v Berlíně, která

stáčela i další okolní kyselky a prodávala je pod jednotným označením Sudetenquelle, na etiketě pak bylo označení konkrétního zdroje. Společníkem podniku byl v letech 1939–1943 i člen štábu Heinricha Himmlera Obersturmbannführer Horst Klein, souzený, a jako jeden z mála osvobozený, Norimberským tribunálem. Minerální voda byla rozvážena jednak na frontu, do nemocnic, ale také například důstojníkům do koncentračního tábora Osvětim. Minerální vodu stáčeli zajatci z blízkého pracovního tábora zřízeného k tomuto účelu u Grúnské kyselky. Zajímavostí je, že stejný podnik stáčel nejen zdejší „sudetské“ minerální vody, ale i vody selterské.

Po válce pokračovalo stáčení národní správou až do roku 1948, kdy byl přijat zákon o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a současně již probíhal odsun civilního obyvatelstva vzhledem k vytvoření Vojenského výcvikového prostoru Prameny. Celé území přešlo pod vojenskou správu až do roku 1954, kdy byl vojenský výcvikový prostor zrušený. Blízká plnárna v Louce byla plně převedena na státní podnik Západočeská státní zřídla, který pokračoval v průzkumech zdejšího území a již v letech 1958–9 byl pod vedením RNDr. M. Dovolila proveden první vrtný geologický průzkum (vrty S1–4) v oblasti luk pod hrází rybníka, a to za účelem získání podrobnějších podkladů pro plánovanou stavbu nové plnárny Grúnské kyselky. V souvislosti s těmito pracemi byly provedeny i čerpací zkoušky na Novoveské kyselce (M4). Kamenná studna byla během prosince roku 1964 a ledna následujícího roku vyčištěna. Odstraněno bylo napadané dřevo a odčerpán nános kalu ze dna do hloubky 16,5 metrů.

*Vrtné práce v červnu roku 1973.
Foto: Stanislav Wieser.*

1. Požehnání prameni při slavnostním otevření altánu. Foto: Jaromír Bartoš
2. Pohled na hladinu kyselky v jímací studni s klubkem utonulých hadů. Foto: Jiří Šindelář.
3. Stará dřevěná jímka (M5) na dně vypuštěného rybníka v roce 1995. Foto: Stanislav Wieser.
4. Studna Novoveské kyselky zaplavená rybníkem v roce 1978. Foto: Stanislav Wieser.
5. Stav zbořeníště bývalých hospodářských budov stáčírny v roce 2009 před vyčištěním. Foto: Jaromír Bartoš.

Ve zprávě se konstatuje že jak altán nad studnou, tak i okolní budovy jsou zbořeny. Asi 95 m severovýchodně od studny se nacházela stará dřevěná jímka selské kyselky (M5) o průměru 130 cm, která tehdy byla také vyčištěna až do hloubky 7 m. Toto staré jímání bylo zlikvidováno v devadesátých letech.

Současný stav skřipku s původním přepadem, ve kterém se stáčela kyselka. Foto: Jiří Šindelář

Vrtné práce, které se zde později prováděly byly vždy spojené s průzkumy blízké Grünské kyselky, která oproti Novoveské vykazovala skoro dvojnásobně větší množství hořčíku. Podle rozborů z roku 1968 měla Grünská kyselka obsah hořčíku 450 mg/l a Novoveská kyselka 120 mg/l, což ukazuje na výrazný rozdíl mezi oběma kyselkami. Další vyhledávací průzkum na zřidelní struktuře u Nové Vsi byl proveden v letech 1972–74 a v nejbližším okolí bylo provedeno 5 vrtů (BJ11–BJ15). Zajímavostí je, že zde na vrtné soupravě pracoval i olympijský vítěz Emil Zátopek, který u Stavební geologie pracoval v letech 1970–75. V roce 1979 bylo v blízkém okolí vyhlášeno prozatímní ochranné pásmo přírodních minerálních vod. Po provedených průzkumech se již zájem soustředil na dlouhá léta pouze na Grünskou kyselku (uváděnou často také pod českým názvem Luční), která se v roce 1990 začala stáčet pod obchodním názvem Magnesia.

Období nového zájmu o okolí Novoveské kyselky se začíná rokem 1991, kdy se bývalý státní podnik Západočeská zřídla transformuje na akciovou společnost Karlovarské minerální vody, která má zájem zvýšit produkci minerální vody Magnesia. V roce 1993 je za přírodní minerální vodu prohlášena voda ze staršího vrtu BJ14 a to pod názvem „Novoveský pramen“ a v roce 1998 pak další vrt

(HV22–24). Jímací objekty jsou chráněny dřevěnými stříškami a vidět je můžeme na dně bývalého rybníku. V roce 2001 byla dokončena nová stáčirna minerálních vod u Mnichova, kam jsou vedené nerezovým potrubím vody ze všech vrtů celé zřidelní soustavy. Firemní materiály označují stáčenou vodu pouze souhrnně pod názvem „Lokalita Mnichov, zdroje Magnesia uvedené v povolení MZ.“ Je tedy možné, že voda z nejbližšího okolí Novoveské kyselky je používána i do výsledné směsi a můžeme ji pít v balení minerální vody Magnesia. Výsledkem míchání vod a zvýšeného čerpání minerálních vod je i snížení výsledného obsahu hořčíku ve vodě. Minerální voda stáčená v devadesátých letech ještě obsahovala na etiketě údaj o množství hořčíku 341 mg/l, dnes pouze 179 mg/l.

V rámci letošních úprav byla odstraněna betonová deska, která studnu dříve zakrývala a nově byla překryta dřevěným poklopem s průhledem, kterým lze nahlédnout do nitra jímání. Během prací byly také nalezeny střezy z původního tlustého skla, které zakrývalo studnu a několik artefaktů z bývalé stáčírny. Prameni během slavnostního aktu požehnal P. Benedikt M. Košlab, přítomní si vyslechli pohádku O hadí královně a děti i dospělí měli možnost vyplnit kvíz o zajímavé ceny. Historická studna s Novoveskou kyselkou dnes zůstává stále nepřístupná, ale snad se v budoucnosti najde nějaké vhodné řešení jak ji volně ochutnat.

Literatura a prameny:

Riedl E. (1967): Der Neudorfer Sauerbrunn, pp. 617–618. — In: Das Tepler Land: Was die Stiftstürme erzählen, Geisenfeld, 848 pp.

Škapík M. (ed.) (1979): Hořčíkové minerální vody: Komplexní studie hydrogenuhličitánové hořečnaté kyselky z Louky. — Balneologické listy VII, VÚB, 265 pp.

Švandrlík R. (1979): Z historie kyselek mezi Loukou a Novou Vsí. — Arnika, 14: 100–102.

Kisch H. (1902): Neudorf, pp. 383 – 385. — In: Festschrift zur 74. Versammlung Deutscher Naturforscher und Ärzte, II. Band, Praha.

Kolářová M. & Mysliv V. (1979): Minerální vody západočeského kraje. — Ústřední ústav geologický. Praha, 286 pp.

Záporožec A. (1965): Zpráva o dlouhodobé čerpací zkoušce na studni M4 u Nové Vsi. — Stavební geologie, Praha, 14 pp.

Trojan Č. (1972): Louka u Mariánských, vyhodnocení čerpacích zkoušek studny S1, S2, S4. — Stavební geologie, Praha, 20 pp.

Trojan Č. (1980): Zpráva o návrhu hygienických pásem zdrojů minerální vody BJ 1, 2 v Louce u Mariánských Lázní. — Stavební geologie, Praha, 10 pp.

Hejkal J. (1990): Poklad z údolí Psiho potoka. Příloha deníku Práce, č. 30 z 28.7.1990.

Jednotlivé lokality výskytu přírodních léčivých zdrojů v ČR. Online z http://www.mzcr.cz/Odbornik/obsah/seznam-lokalit-v-cr_2045_3.html